

агропромислового комплексу України мають стати посилення конкурентоспроможності сільського господарства шляхом наближення до вимог ЄС; маркетинг сільськогосподарської продукції від виробника до споживача; трансфер знань та інновацій; збереження, захист і відтворення екосистем, що зазнають впливу сільського господарства; перехід сільського господарства та агровиробництва до екологічно ефективних технологій; зменшення рівня бідності мешканців сільських територій та подолання процесів соціальної деградації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : [наукова доповідь] / За ред. [В.М. Гесця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи] ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 56 с.
- Морозюк Н.В. Особливості формування системи забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні / Н.В. Морозюк // Наука й економіка. – 2013. – № 4(32). – Т. 2. – С. 167–170.
- Теорія, політика та практика сільського розвитку / За ред. д. е. н., чл.-кор. НАНУ О.М. Бородіної, д. е. н., чл.-кор. УААН І.В. Прокопи ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2010. – 376 с.
- Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : [монографія] / НАН України ; Ін-т регіональних досліджень ; наук. ред. В.В. Борщевський. – Львів, 2012. – 216 с.
- Стегней М.І. Сучасні напрями забезпечення сталого розвитку сільських територій: європейський досвід і українські реалії / М.І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 3(141). – С. 125–133.
- Борщевський В.В., Притула Х.М., Крупін В.Є., Куліш І.М. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону) : [науково-аналітична доповідь] / [В.В. Борщевський, Х.М. Притула, В.Є. Крупін, І.М. Куліш] ; НАН України. Інститут регіональних досліджень ; наук. ред. В.В. Борщевський. – Львів, 2011. – 60 с.
- Zasada I. Between capital investments and capacity building – Development and application of a conceptual framework towards a place-based rural development policy / [I. Zasada, M. Reuttera, A. Piorra and others] // Land Use Policy. – 2015. – № 46. – P. 178–188.
- Council Regulation (EC) No 1268/1999 of 21 June 1999 // Official Journal L 161. – 26 June 1999. – P. 87–93.
- Synthesis of SAPARD ex-post evaluations – update: Bulgaria, Croatia, Romania. Final report / European Commission. – Vienna : Metis GmbH, 20 September 2013. – 119 p.
- Rural Development in the European Union. Statistical and Economic Information. Report 2013 / European Commission DG Agriculture and Rural Development, December 2013. – 384 p.
- Regulation (EU) No 231/2014 of the European Parliament and the Council of 11 March 2014 on establishing an Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II) // Official Journal L 132. – 3 May 2014. – P. 32–52.

УДК 338.3

Кравець М.А.

*студент факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Гріховодов М.С.

*студент факультету міжнародного бізнесу
Київського інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Казакова Н.А.

*кандидат географічних наук,
професор кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

АПК УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ (СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ)

Стаття присвячена дослідженню сьогоденної ситуації агропромислового виробництва, його тенденцій та перспектив розвитку. В роботі подано комплексну статистичну інформацію щодо стану агропромислового виробництва, його торговельного балансу. Проведено аналіз залежності ВВП України від стану функціонування АПК, його розвитку.

Ключові слова: АПК, народногосподарська система, територіально-виробничий комплекс, агропромислова інтеграція, промисловий сектор, архітектура транспортної системи, капітальні інвестиції.

Кравець Н.А., Гріховодов Н.С., Казакова Н.А. АПК УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ (СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ)

Статья посвящена исследованию сегодняшней ситуации агропромышленного производства, его тенденций и перспектив развития. В работе представлена комплексная статистическая информация о состоянии агропромышленного производства, его торгового баланса. Проведен анализ зависимости ВВП Украины от состояния функционирования АПК, его развития.

Ключевые слова: АПК, народнохозяйственная система, территориально-производственный комплекс, агропромышленная интеграция, промышленный сектор, архитектура транспортной системы, капитальные инвестиции.

Kravets M.A., Grihovodov M.S., Kazakova N.A. CURRENT DEVELOPMENT OF UKRAINE'S AGRICULTURE SECTOR (STATE AND PROSPECTS)

The article investigates current situation of agricultural production, its trends and prospects. The paper presents comprehensive statistical information on agricultural production, its trade balance. The authors have conducted analysis of Ukraine's GDP (depending on the state of agriculture sector, its development).

Keywords: agriculture, national economic system, territorial and production complex, agro-industrial integration, industrial sector, transportation system architecture, capital investment.

Постановка проблеми. АПК є важливим сектором економіки України, у ньому зосереджена майже третина основних виробничих фондів України, працює четверта частина населення, зайнятого у народному господарстві, виробляється понад 20% ВВП та третина національного доходу, формується 70% роздрібного товарообігу [1] та зосереджена найбільша кількість нерозв'язаних економічних проблем, в тому числі процеси впровадження інноваційної діяльності в АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вивчення проблем розвитку аграрного сектора економіки, системи економічних відносин між його учасниками вагомий внесок зробили багато учених-економістів, серед яких: Т.В. Пепа [1], О.Є. Тарабрін [4], А.М. Білоченко [6], Ю. Лупенко [7], О. Маслак [11], Н.П. Карачина [17], О. Павленко [20], В.В. Станиціна [21], О.С. Головачова [30], І. Власова [31].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим існує необхідність постійного спостереження за станом та тенденціями розвитку з метою виявлення та вирішення проблем галузі, зокрема, питання інноваційного розвитку агропромислового сектора України.

Мета статті полягає у відображенні реального стану та визначенні проблем розвитку аграрного сектора української економіки в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою нормальної життєдіяльності та запорукою успіху будь-якої країни світу є її агропромисловий комплекс, який задовольняє життєво необхідні потреби суспільства та формує засади збереження суверенності держави. У ньому зосереджена майже третина основних виробничих фондів України, працює четверта частина населення, зайнятого у народному господарстві, виробляється понад 20% ВВП та третина національного доходу, формується 70% роздрібного товарообігу [1, с. 70].

Агропромисловий комплекс України – це цілісна народногосподарська система взаємопов'язаних в своєму розвитку галузей, які забезпечують виробництво сільськогосподарської сировини та продовольства, їх заготівлю, зберігання, переробку і реалізацію населенню [2].

В народному господарстві України АПК посідає значне місце. Його головна функція полягає у виробництві сільськогосподарської продукції, її переробці в продовольчі та інші товари споживання, у доведенні їх до споживача. Крім того, АПК виконує інші важливі соціально-економічні функції: робить внесок у національний дохід країни; забезпечує екологічну рівновагу в навколишньому природному середовищі; послідовно поліпшує умови праці й побуту сільського населення. Утворення АПК є закономірним результатом агропромислової інтеграції – зміцнення взаємозв'язків і органічного поєднання сільського господарства та суміжних галузей, які його обслуговують, доводять його продукцію до споживача [3, с. 199].

До складу АПК входять три сфери. Перша сфера складається із галузей, які забезпечують АПК засобами виробництва та виробничо-технічним обслуговуванням сільського господарства. Від їх діяльності залежить ритмічність, потоковість і масовість виробництва сільськогосподарської продукції і кінцевого продукту. До другої сфери входять підприємства і організації, які безпосередньо займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, тобто сільське господарство, яке виробляє до 48% кінцевої

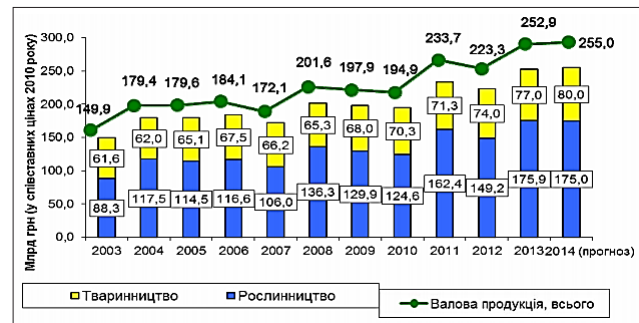
продукції [1, с. 67]. До третьої сфери входять галузі і підприємства, які забезпечують заготівлю, переробку сільськогосподарської продукції і доведення її до споживача.

У структурі АПК України перша сфера становить 7%, друга – 53,5%, третя – 35,2%, інфраструктура – 4,3% [1, с. 41]. Тобто частка сільського господарства у структурі АПК є надзвичайно великою (у розвинених країнах на сільське господарство припадає лише 10% продукції АПК). Оптимальне співвідношення вартості продукції цих сфер АПК становить 25–30%; 10–15%; 50–55%, а кількість зайнятих – від 20 до 35% [4]. Це закономірність: чим більше розвинутий агробізнес, тим нижча частка вартості продукції, виробленої в самому сільському господарстві.

Центральною ланкою АПК є сільське господарство, одиниця валової продукції якого створює умови для виробництва більше десяти її одиниць в інших галузях економіки країни. Ця галузь забезпечує зайнятість близько 5 млн. чол. Сільського населення, сприяє створенню робочих місць у пов'язаних з нею сферах виробництва, розвитку сільських територій тощо.

Сільськогосподарський сектор, який характеризується високою стійкістю та темпами росту, є однією з базових основ української економіки. Частка ВДВ продукції сільського господарства в структурі ВВП України є однією з найвищих в Європі. У 2014 р. частка сільського господарства у загальному обсязі ВДВ усіх галузей економіки склала 11,8% [5].

Підприємства АПК, що стимулюють зростання ВВП та складають значну частину експортних надходжень країни, щорічно формують близько 9–11% від загальних доходів до Зведеного бюджету України [6, с. 67]. Впродовж останніх років спостерігається стрімка тенденція до зростання обсягів виробництва валової продукції сільського господарства (рис. 1), що в котрий раз підтверджує важливу роль АПК у структурі національного господарства.

Рис. 1. Динаміка валової продукції сільського господарства у 2003–2014 рр. (у співставних цінах 2010 р.)

Джерело: за даними ННЦ 2 Інститут аграрної економіки»

У нинішньому 2015 р. фахівці ННЦ «Інститут аграрної економіки» передбачають обсяги виробництва валової продукції сільського господарства на рівні 239,6 млрд. грн., що на 4,7% менше минулорічних показників. Це зумовлено спадом врожайності певних культур (зниження врожайності пшениці на 9,7%) [7], зменшенням посівних площ (у зв'язку з тимчасово окупованими територіями АПК, Донецької та Луганської областей), а також за рахунок високої порівняльної бази 2014 р.

Сільське господарство України складається з рослинницького та тваринницького комплексів, серед яких провідне місце, на відміну від економічно роз-

винених країн, належить рослинництву (у 2014 р. – 70,2% валової продукції сільського господарства) [5].

Провідною галуззю рослинництва України являється зернове господарство, що займає загальну територію понад 15 млн. га. Завдяки застосуванню новітніх технологій вирощування і досягненням у селекції та насінництві було відновлено зерновий потенціал сільського господарства, внаслідок чого у 2014 р. було зібрано 63,9 млн. т зерна – історично рекордний урожай за роки незалежності, збільшивши експортний потенціал до 33 млн. т зернових. Хоча цього року обсяги виробництва зернових і зернобобових культур зменшались порівняно з минулим роком на 4,2% – до 61,2 млн. т [19], експерти очікують рекордний експорт зерна в обсязі 35,2 млн. т [8].

Україна, багата на родючі чорноземи, давно отримала статус провідного гравця на світовому ринку зернових продуктів (рис. 2). Зокрема, наша держава стала найбільшим експортером соняшникової олії, увійшла в трійку найбільших постачальників зернових культур на глобальні ринки [5, с. 67]. Тому доцільно буде розглянути статистику виробництва, експорту та імпорту основних сільськогосподарських культур України.

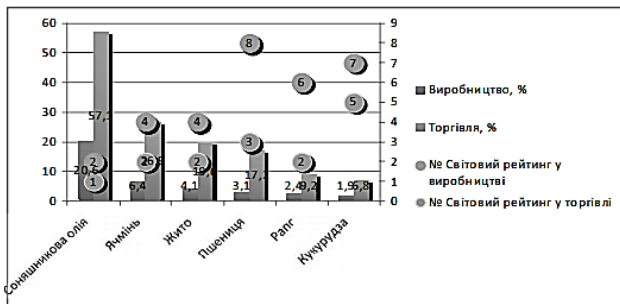

Рис. 2. Частка України у світовому виробництві та торгівлі сільськогосподарською продукцією

Джерело: USAID

У 2014–2015 МР попри зменшення обсягів виробництва пшениці на 8% (до 23 млн. т) експорт зріс на 20% (до 11,3 млн. т), що зумовлено великими минулорічними запасами пшениці та більш привабливими експортними цінами. Купують українську пшеницю Єгипет, Іспанія, Пакистан, Південна Корея, Бангладеш та ін. Наступного сезону очікується зменшення обсягів експорту пшениці до 11 млн. т. Імпорт пшениці в Україну майже відсутній (для макаронних виробів преміум-класу або селекційних цілей) [9, с. 8–9].

Серед зернових культур, які вирощуються в Україні, чільне місце належить ячменю, валовий збір якого у 2014–2015 МР аграрії оцінюють у 9 млн. т [9, с. 10]. Очікується, що експорт ячменю у вищезгаданому сезоні збільшиться на 90% порівняно з минулим МР (завдяки привабливим експортним цінам). Експортує Україна ячмінь до Саудівської Аравії, Туреччини, Ірану, Лівії. Наступного МР передбачається зменшення обсягів виробництва ячменю на 30% та експорту на 40% внаслідок зменшення посівних площ [9, с. 11].

Однією з ключових зернових культур нашої держави є кукурудза, врожай якої у 2014–2015 МР оцінюється в 28,5 млн. т, а обсяги експорту – у 17,5 млн. т, що на 12,5% менше експорту минулого сезону (тоді було зібрано рекордний врожай). Україна експортує кукурудзу до Іспанії, Південної Кореї, Китаю, Нідерландів та ін. Імпортує насіння кукуру-

дзи Україна з Угорщини, Румунії, США та інших країн (в обсязі не більше 40 000 т) для покращення генетичного потенціалу та якості української кукурудзи [9, с. 11–15].

Не менш важливою зерновою культурою нашої держави є жито – традиційна стаття експорту України. Врожай жита 2014–2015 МР оцінюється у 475 тис. т – на 25% менше, ніж в 2013–2014 МР. Через скорочення посівних площ культури 25% спад очікується і наступного сезону. Експорт жита у 2014–2015 МР склав 50% показника попереднього сезону. Основними імпортерами вітчизняного жита є Литва та інші країни ЄС [9, с. 17].

Соняшник, головна олійна культура України, у 2014–2015 МР зазнав незначного спаду обсягів виробництва. Було вироблено 10,13 млн. т насіння, що на 7,4% менше 2013–2014 МР. Обсяг виробництва соняшникової олії у сезоні 2014/2015 оцінюється у 4,2 млн. т (світове лідерство виробництва). У наступному 2015–2016 МР очікується п'ятивідсотковий приріст виробництва соняшникової олії у зв'язку зі збільшенням врожайності соняшнику (10,8 млн. т). Основним імпортером української соняшникової олії є Індія [10].

Серед інших продуктів рослинництва, частка яких є значною в сільськогосподарському виробництві нашої країни, слід назвати ріпак, картоплю, цукровий буряк, овочі та фрукти.

Виробництво ріпаку в 2014 р. скоротилось порівняно з 2013 р. на 5,9% і склало 2,2 млн. т, що зумовлено зменшенням зібраних площ [5]. Внутрішнє споживання ріпаку мале (50 тис. т) – основна його частина експортується.

Виробництво картоплі (23,7 млн. т – близько 6,5% від світового показника) та овочів (9,6 млн. т) в 2014 р. зросло проти 2013 р., відповідно, на 8,4% і 2,6% за рахунок зростання урожайності картоплі на 10,6%, овочів – на 4,1%. У 2015 р. очікується спад виробництва картоплі на 6,7% порівняно з 2014 р. [7]. Експорт та імпорт картоплі є незначним – 5–20 тис. т [11, с. 11].

Валовий збір цукрових буряків у 2014 р., призначених для переробки (15,7 млн. т), порівняно з 2013р. збільшено на 45,8%. 2015 р. очікують спад виробництва майже на 40% (через скорочення площі вирощування) [7].

Виробництва плодоягідної продукції в 2014 р. (2,0 млн. т) знижено на 7,8% через скорочення урожайності на 7,8%. Згідно з оцінками аналітиків ринку, в минулому сезоні з України було вивезено і продано на зовнішньому ринку не менше 60 тис. т десертного яблука та 22 тис. т кавунів. Третє місце займає черешня з обсягами торгівлі на зовнішньому ринку на рівні 4–5 тис. т [12]. Очікується, що плодів та ягід у нинішньому році буде зібрано на 2,5% менше, ніж торік. Валовий збір овочів прогнозують на рівні 2014 р. [7].

У загальній вартості експорту сільськогосподарської продукції і продовольства продукція рослинного походження становила 52,4%. При цьому 39,3% експорту продукції рослинництва припадало на зернові культури, 10,1% – на насіння і плоди олійних рослин. На продукцію рослинництва припадає 33,5% всього імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства. В імпорті продукції рослинництва найбільшу частку займають їстівні плоди та горіхи – 13,2%, зернові культури – 6,1%, насіння і плоди олійних рослин – 5,2%, а також кава, чай – 4,3% [5].

У 2014 р. склалися досить високі показники виробництва продукції рослинництва на одну особу:

зернових культур вироблено 1485 кг, цукрових буряків – 366 кг, картоплі – 551 кг, овочів – 224 кг [5]. 2015 р. валова продукція рослинництва прогнозується на рівні 168,8 млрд. грн., що на 5% менше попереднього року (через високу порівняльну базу 2014 р.) [7].

Тваринництво є другою складовою сільського господарства (приблизно 30% від загального обсягу виробництва с/г продукції).

На 1 січня 2015 р. в країні нараховувалось 3884 тис. голів великої рогатої худоби, що на 11,7% менше порівняно з початком 2014 р. [5]. Поголів'я корів минулого року скоротилось до позначки 2262,7 тис. голів (на 7,4%), тому зафіксовано зменшення на 1% загального виробництва молока (11,1 млн. т) порівняно з 2013 р. Все це зумовлено заборонаю ввезення української молочної продукції до Росії, що у 2014 р. завдала збитків бюджету на суму 353 млн. дол. [13, с. 2].

У 2014 р. число свиней зменшилось на 5,3% і на кінець року становило 7350,7 тис. голів. За прогнозами експертів, у 2015 р. спостерігатиметься 0,5-відсоткове зменшення обсягів вирощування свиней. Поголів'я овець та кіз минулого року скоротилося на 8,6% за рахунок зменшення стада [5].

Загальне поголів'я птиці всіх видів порівняно з початком 2014 р. зменшилось на 3,3%, або на 7,3 млн. голів (становило 213,3 млн. голів) [5].

Характерною рисою тваринництва є те, що у господарствах населення зосереджена значна частина поголів'я худоби та птиці: на початок 2015 р. вони утримували 66,3% поголів'я великої рогатої худоби (у т. ч. корів – 76,6%); 49,2% свиней; 85% овець та кіз; 42,8% птиці всіх видів [5].

Загальний обсяг виробництва сільськогосподарської продукції України на одну особу складає: яєць від птиці всіх видів у 2014 р. становив 456 штук, м'яса (у забійній вазі) – 55 кг і молока – 259 кг [5]. Валова продукція тваринництва у 2014 р. була оцінена у 73,75 млрд. грн., а в 2015 р. прогнозується на рівні 70,8 млрд. грн. (на 4% менше) [14].

За прогнозами Інституту аграрної економіки, на близько 5% у 2015 р. скоротиться до 549 тис. т виробництво великої рогатої худоби (–4,7%), овець та кіз – до 26 тис. т (–5%), м'яса птиці – до 1464 тис. т (–5,4%) [14].

Минулого року експорт українського м'яса та їстівних субпродуктів збільшився у порівнянні з попереднім роком на 9,6% і склав 381,8 млн. дол. США, або 2,3% вартості експорту продукції с/г і харчової промисловості України [15]. Загальний обсяг імпорту м'яса та їстівних субпродуктів у 2014 р. становив 238,9 млн. дол. США і зменшився проти 2013 р. у 2,6 рази [5]. В 2015 р. обсяги експорту м'яса очікуються близькими до попереднього року [16, с. 7].

Молока і молочних продуктів попереднього року експортовано на 323,8 млн. дол. США, що на 37,1% менше в порівнянні з 2013 р. Це пов'язано з припиненням поставок молочної продукції до Росії, що була основним імпортером даної категорії товарів. Обсяг імпорту молока і молочної продукції у 2014 р. зменшився проти 2013 р. на 38,4% і становив 149,0 млн. дол. США [5]. У 2015 р. існує перспектива збільшення поставок молочних продуктів до країн ЄС, що можуть замінити ринок РФ, завдяки введеним для України преференціям, але для цього необхідно підвести санітарну та законодавчу бази виробництва до певних вимог імпортерів ЄС.

Невід'ємною складовою АПК є його промисловий сектор, що забезпечує сільськогосподарське виробництво необхідними засобами праці: машинами та обладнанням, силовими установками, інструментами, засобами хімічного захисту та стимулювання росту рослин тощо.

В Україні галузь машинобудування для агропромислового комплексу представлена більш як 120 підприємствами, науково-дослідними і проектно-конструкторськими установами, на яких працює понад 70 тис. осіб [17, с. 16], що виробляють 2 тис. модернізованих та близько 500 нових моделей техніки (світовий ринок налічує більше 3 тис. одиниць).

На сьогодні галузь с/г машинобудування має певні проблеми розвитку, що зумовлені в основному недостатнім фінансуванням та застарілістю виробничих фондів, засиллям ринку імпортною технікою.

Існує проблема малого забезпечення підприємств агротехнікою. Це зумовлено неповним асортиментом вітчизняної техніки, що повністю міг би задовольнити потреби аграріїв, відсутністю ремонтних робіт тощо – на сьогодні сільськогосподарські підприємства забезпечені технікою на 45–58%, з якої 90% одиниць потребує заміни [17, с. 16].

Для виправлення ситуації щодо недостатньої кількості техніки щорічне постачання техніки має становити не менше 10–15% від наявної. Це дозволить не тільки повністю оновлювати машино-тракторний парк АПК кожні 6–10 років, а й налагодити стабільну роботу українських підприємств в галузі сільськогосподарського машинобудування та їх суміжників [18].

Тобто в Україні існують перспективи розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, оскільки галузь володіє виробничим потенціалом для виготовлення техніки і обладнання для сільського господарства та переробки сільськогосподарської продукції в обсязі 15 млрд. грн. Технологічна потреба лише у зернозбиральних комбайнах становить 51 200 одиниць. В той же час виробництво зернозбиральних комбайнів знаходиться під загрозою знищення (у 2014 р. було випущено всього 30 комбайнів) [17, с. 18]. Виробництво тракторів невпинно скорочується протягом останніх років і у 2014 р. становило 4121 одиниць (на 4% менше, ніж у 2013 р.), виробництво вантажних автомобілів скоротилось майже на 40% (1214 одиниць проти 2011) [19]. Висновком вищесказаного є те, що підприємства с/г машинобудування потребують інвестицій та підтримки, здатних відродити високий машинобудівний потенціал України. І перші кроки в цьому напрямку вже зроблені: у квітні поточного року за сприяння Мінагрополітики компанії ХТЗ і Samro підписали меморандум про спільне виробництво зернозбиральних комбайнів п'ятого класу «ХТЗ 3085» (Samro 3085 Superior) [20].

Іншою важливою складовою промисловості АПК являється виробництво мінеральних добрив, які є одним із важливих елементів сучасного високоефективного аграрного виробництва.

За обсягом виробництва мінеральних добрив Україна займає третє місце в Європі та п'яте у світі. Україна, один із провідних виробників азотних мінеральних добрив у світі, експортує їх до 70 країн світу. Основними покупцями є Індія, Бразилія, Туреччина, Мексика, Нігерія [21, с. 27]. Виробництво фосфорних добрив не отримало значного поширення передусім через відсутність власної сировинної бази – апатитових концентратів, які імпортують з-за кордону. Вітчизняний випуск калійних добрив

не може повністю задовольнити внутрішніх потреб, тому Україна імпортує калійні добрива з Росії та Білорусі.

Внутрішній попит на мінеральні добрива оцінюється у 1,3–1,4 млн т і має тенденцію до зростання. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства, для проведення комплексу весняно-польових робіт 2014 р. сільгоспвиробники використали майже 1,07 млн. т мінеральних добрив. Найбільше було внесено азотних добрив – 754 тис. т, що на 13% більше, ніж у 2013 р., фосфорних – 178 тис. т і калійних – 134 тис. т [22, с. 15]. Попри це виробництво добрив скорочується: у 2014 р. основних видів азотних добрив (аміаку, сечовини та нітрату амонію) було випущено на 25–30% менше, ніж у 2013 р. Це зумовлено передусім тим, що велика частина азотних добрив вироблялась на території Донбасу, де нині проходить АТО, а також подорожчанням газу. Стосовно ситуації 2015 р., то за п'ять місяців поточного року (станом на травень) в Україні вироблено 1,103 млн. т аміаку безводного, що на 15,5% менше, ніж за аналогічний період 2014 р. [23]. Це зумовлено припиненням виробництва хімічним холдингом Ostchem.

Відповідно до Стратегічних напрямів розвитку сільського господарства України на період до 2020 р., розроблених вітчизняним науковцями, для забезпечення викладених у програмі цілей аграрний сектор економіки потребує 4861,3 тис. т добрив [22, с. 15], тому виробництво мінеральних добрив є пріоритетною галуззю розвитку промисловості АПК.

Нормальне функціонування АПК неможливе без системи інфраструктури, яка хоч і не приймає прямої участі у виробничому процесі, проте забезпечує його безперебійне та ефективне функціонування.

У випадку загальнодержавного підходу інфраструктура (від лат. *infra* – нижче, *під* + *structura* – будова) – це складова частина загального устрою економічного та політичного життя, що має допоміжний характер, забезпечує нормальну діяльність економічної та політичної систем в цілому [24, с. 91].

Деякі автори характеризують інфраструктуру як комплекс галузей народного господарства, які обслуговують промисловість та сільське господарство. До цього комплексу входять виробнича і невиробнича (або соціальна) інфраструктура. Виробнича (інженерно-технічна) інфраструктура – сукупність інженерних комунікацій, агро меліоративних та інших споруд, що забезпечують нормальне функціонування усього комплексу виробництв у межах певної території. Соціальна інфраструктура – сукупність об'єктів і закладів житлового призначення, освіти, торгівлі тощо [25, с. 108].

Говорячи про інфраструктуру АПК, перш за все слід розглянути інфраструктуру зернового господарства, яке є одним із найбільших і стратегічно-важливих складових с/г та господарства країни загалом.

Станом на 2014 р. в Україні функціонувало більше 1200 зернохосовищ загальною ємністю понад 41 млн. т, які можна віднести до категорії сертифікованих. З урахуванням того, що пікове навантаження на систему зберігання в 2013 р. оцінювалось 62,8 млн. т врожаю (+ близько 15% для технологічних потреб), необхідна ємність зернохосовищ для зберігання врожаю 2013 р. становила 72,2 млн. т. Отже, близько 30 млн. т зернових запасів зберігалось не на елеваторах, а в пристосованих ємностях [26]. Висновок: відчувається гостра нестача зернозберігальних приміщень.

А у зв'язку із запланованим збільшенням обсягів виробництва зернових (Україна прагне досягти

виробництва зернових на рівні 100 млн. т) [20] побудова мережі зернохосовищ є невідкладним та вкрай важливим кроком. Тому з жовтня цього року на зерновому терміналі порту «Южный» введуть в експлуатацію додаткову сушильну установку потужністю 120 т/год зерна, а у квітні 2016 р. у порту почне працювати накопичувальний зерновий склад [20].

Задля досягнення поставленої цілі (100 млн. т зернових), окрім побудови зернохосовищ, необхідно розвинути логістику та транспортну систему, які мобілізують наявні ресурси та втілюють експортний потенціал країни.

Протягом п'яти років архітектура транспортної системи ринку суттєво змінилася. Частка залізничних перевезень зерна скоротилася з 70% до 60%, автоперевезень – зросла з 27% до 35%, частка річкових перевезень – критично низька [27]. По річці перевозити вантаж удвічі дешевше, ніж залізницею, та учетверо, ніж автомобілем, тому існує перспектива відродження та нарощування обсягів перевезення с/г продуктів (перш за все зерна) річковим транспортом. Тим паче що Дніпро та Південний Буг мають можливість для судноплавства протягом всього року і охоплюють райони вирощування зернових культур, що значно зменшить транспортні витрати.

Нині в Україні частка річкових перевезень зерна становить лише 5%, тоді як у Франції – 25%, у США – 55%. У часи СРСР обсяги перевезень сягали 60–70 млн. т на рік. Сьогодні Україна фактично не має власного флоту. У 2000 р. ми мали 1 670 суден, у 2010 р. – 904, у 2013 р. – лише 635 суден, включаючи буксири, тягачі та допоміжний флот. Тому слід надати доступ до річкового судноплавства іноземним компаніям [27].

Стосовно залізничного транспорту, то більша частина рухомого складу застаріла і перевантажена. Значна частина колійних шляхів змонтована на дерев'яних шпалах, 15–17% яких непридатні для подальшого використання.

Спостерігається відставання в розвитку транспортної мережі, перш за все в розвитку автомобільних доріг загального користування від темпів автомобілізації країни. І для залізничного, і для автомобільного транспорту характерний низький внутрішній випуск транспортних засобів (вантажних автомобілів (у 2014 р. скоротився на 40%) та вагонів (на 54,7%)) [28].

Тобто на сьогодні в Україні жоден з елементів аграрної інфраструктури не відповідає вимогам сучасного бізнесу. Найбільш гостро стоїть проблема нерозвинутості торгових бірж. Протягом останніх років спостерігається зменшення кількості аграрних бірж в Україні (у 2015 р. їх в Україні функціонує 24, у той час як у 2004 р. було 34), при чому загальна кількість товарних бірж в Україні щорічно зростає [29].

Протягом 2013–2014 рр. обсяги торгівлі с/г продукцією на біржах скоротилися майже у сім разів, що зумовлено загальним зменшенням торгівлі на біржах майже у п'ять разів [19]. Доступ до товарних бірж невеликих господарств обмежений, тому їм доводиться реалізувати свою продукцію за вкрай низькими цінами, що призводить до низької ефективності с/г, перекваліфікації населення і, в результаті, здорожчання продукції АПК та зниження рівня її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Вирішенням даної проблеми, на нашу думку, може стати розвиток оптових ринків сільськогосподарської продукції, на яких будь-який приватний

підприємець матиме можливість реалізувати власну продукцію за ціною вільного ринку. На сьогодні в Україні функціонує понад 350 оптових ринків сільськогосподарської продукції, втім, такими, що наближаються до європейських стандартів, є: «Столичний» (м. Київ), «Шувар» (м. Львів), «Копані» (м. Херсон), «Чарівник» (Київська область) [30, с. 180].

Окрім розвитку інституцій оптової торгівлі, вкрай необхідною є активізація фінансових установ у сфері кредитування агробізнесу. Адекватний доступ до коротко-, середньо- та довгострокових фінансових ресурсів є критично важливим для с/г підприємств України [30, с. 181]. Отже, як згадувалось раніше, АПК відіграє ключову роль у господарстві країни, закладаючи основу її економіки та забезпечуючи міцне підґрунтя економічної діяльності. Значення АПК в системі господарства України є надзвичайно великим, що автори статті спробують довести, зробивши кореляційний аналіз. У якості досліджуваних категорій будуть розглянуті показники ВВП України, валової продукції с/г та інноваційної діяльності.

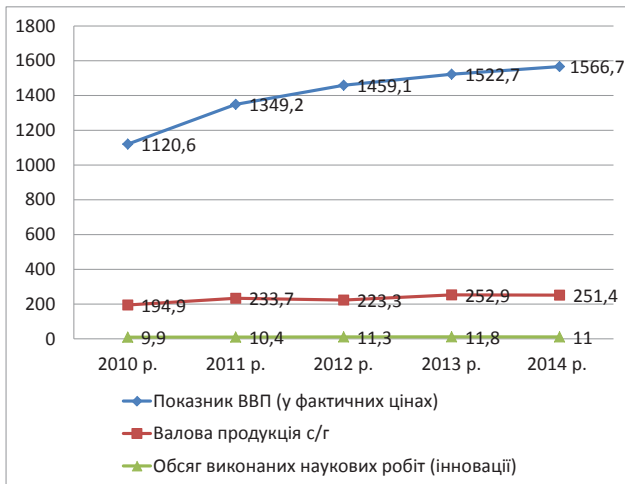

Рис. 3. Динаміка деяких показників державної активності (млрд. грн.)

Джерело: побудовано авторами за даними Держкомстату

Аналізуючи матеріали, подані на рис. 3, можна сказати, що АПК – важлива складова системи національного господарства, фундамент економіки, продукція якого приносить 6-7-му частину ВВП країни. Частка с/г у ВВП країни протягом останніх п'яти років коливалась – 17,4% в 2010–2011 рр., 15,3% – у 2012 р., 16,6% – у 2013 р., 16% – у 2014 р. Отже, частка с/г у ВВП України є значною й складає 16–17%. Зменшення долі с/г у 2012 р. зумовлене передусім скороченням площ посіву певних с/г культур і, відповідно, меншим врожаєм. Оскільки на рослинництво припадає близько 70% валової продукції с/г, зменшення посівів суттєво відбилося на загальному прибутку від с/г діяльності. Проте падіння аграрного виробництва не було великим, а дана диспропорція виникла внаслідок стрімкого росту ВВП у 2010–2012 рр., що, на нашу думку, зумовлено зростанням обсягу наданих послуг та капітальних інвестицій внаслідок підготовки та проведення Євро-2012. У наступних 2013–2014 рр. спостерігається поступове зростання аграрного виробництва разом із поступальним збільшенням величини ВВП. Тобто АПК – це комплекс галузей народного господарства, сталий розвиток та функціонування яких забезпечує

безперебійну роботу всієї системи національної економіки.

Стосовно інноваційної діяльності, то специфіка її проведення хоча і є оптимістичною (поступове збільшення обсягу виконаних наукових та науково-дослідних робіт, окрім спаду 2014 р.), але частка науково-дослідної діяльності у загальній структурі ВВП є дуже малою і має тенденцію до зменшення: від 0,9% ВВП у 2010 р. до 0,7% у 2014 р. Тоді як у розвинених країнах прями державні витрати на наукові інноваційні проекти становлять 1,6–3,7 % від ВВП [31, с. 36]. Ця ситуація потребує негайного вирішення, адже науково-дослідна діяльність є двигуном прогресу – успішна державна політика у галузі науки сприяє правильному і раціональному використанню ресурсів, знаходженню нових шляхів вирішення проблем та запровадженню нових способів господарювання (в тому числі у АПК). Поки що в Україні інвестування науково-дослідної роботи є недостатнім. Зменшення обсягу виконаних наукових робіт у структурі ВВП протягом 2010–2014 рр. виникло лише через високу порівняльну базу величини ВВП, що зростала протягом розглянутого періоду. Цифри свідчать, що підтримка наукової діяльності зростала, окрім 2014 р., але дані масштаби інвестування є замалими.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження свідчить про необхідність прискорення інноваційного розвитку АПК України, зокрема науково-дослідної діяльності, адже успішна державна політика у галузі науки сприяє правильному і раціональному використанню ресурсів, знаходженню нових шляхів вирішення проблем та запровадженню нових способів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пєпа Т.В. Просторова функціонально-територіальна організація розвитку регіонального АПК / Т.В. Пєпа, О.В. Мазур // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія «Економічні науки». – 2013. – № 33. – Ч. 1. – С. 38–44.
2. Земельний кодекс України // ВВР. – 1993. – № 10 – С. 79.
3. Мамалуй О.О. Основи економічної теорії : [навч. посіб.] / [О.О. Мамалуй, О.А. Гриценко, Л.В. Гриценко]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 479 с.
4. Тарабрін О.Є. Особливості державної підтримки аграрного сектора в Україні / О.Є. Тарабрін // Електронне наукове фахове видання «Історія науки і біографістика». – 2006. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://inb.dnsgb.com.ua/>.
5. Сільське господарство України у 2014 р. // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Білоченко А.М. Стан та стратегічні напрями розвитку аграрного сектора економіки на сучасному етапі / А.М. Білоченко // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2014. – Вип. 25. – С. 67–71.
7. Лупенко Ю. 2015 року прогнозується незначний спад обсягів виробництва продукції рослинництва / Ю. Лупенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/1365-2015-.html>.
8. Зернового ринку на старті сезону-2015/16: уравнение с несколькими неизвестными [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apk-inform.com/ru/news/1048793>.
9. Grain and Feed Annual Report // USDA Foreign Agricultural Service. – Electronic data. – 2015. – UP1522. – P. 31 [Electronic resource]. – Mode of access : World Wide Web: http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Grain%20and%20Feed%20Annual_Kiev_Ukraine_6-10-2015.pdf.
10. Україна збереже лідерство у виробництві соняшникової олії // Єдине спеціалізоване видання в Запорізькій області «Аграрний бюлетень» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ab.org.ua/>.
11. Маслак О. Ринок картоплі: виробництво збільшується, а ціни знижуються / О. Маслак // Агробізнес сьогодні. – 2013. – № 11(258). – С. 10–12.

12. Експерти порахували, які фрукти є лідерами українського експорту // Аграрний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ab.org.ua/>.
13. Ukraine Live stock and Products Annual Report // USDA Foreign Agricultural Service. – Electronic data. – 2014. – UP1427. – P. 14. – Mode of access: http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Livestock%20and%20Products%20Annual_Kiev_Ukraine_9-4-2014.pdf.
14. Лупенко Ю. Продукції тваринництва буде вироблено на 4% менше, ніж торік / Ю. Лупенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/1367-4-.html>.
15. Україна істотно скоротила імпорт м'яса і збільшила його експорт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/agro/1031870-ukrajina-istotno-skorotila-import-myasa-i-zbilshila-yogo-eksport.html>.
16. Ukraine Livestock and Products Update // USDA Foreign Agricultural Service. – Electronic data. – 2015. – UP1511. – P. 10. – Mode of access: http://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Livestock%20and%20Products%20Update_Kiev_Ukraine_3-6-2015.pdf.
17. Карачина Н.П. Функціонування галузі сільськогосподарського машинобудування України та потенціал її розвитку / Н.П. Карачина, А.В. Вітюк, І.В. Гребеньок // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 1. – С. 16–20.
18. Про Бюро Президії національної академії аграрних наук України з питання «Економічні проблеми, стан і перспективи формування та відтворення основних засобів у сільському господарстві» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://new.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/12051.2.026.pdf.
19. Статистичний збірник «Україна – 2014» // Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
20. Павленко О. Дорожня карта реформ агросектора / О. Павленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/uk/pressroom?nid=17767>.
21. Станиціна В.В. Аналіз чинників, що впливають на енергоспоживання у хімічній промисловості при виробництві добрив / В.В. Станиціна // Пробл. заг. енергетики. – 2014. – № 2. – С. 27–34.
22. Кернасас Ю. Ринок мінеральних добрив в Україні: стан і перспективи / Ю.Кернасас // Агробізнес сьогодні. – 2014. – № 5. – С. 14–16.
23. Україна скоротила виробництво азотних добрив на 15,5% [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-skorotila-virobnictvo-azotnih-dobriv-na-155>.
24. Словник термінів ринкової економіки / Під заг. ред. проф. В.І. Науменка. – К. : Глобус, 1996. – 288 с.
25. Точилін В.О., Гуменюк К.В., Загорська Т.П. та ін. Розвиток секторів і товарних ринків України / [В.О. Точилін, К.В. Гуменюк, Т.П. Загорська та ін.] ; ред. В.О. Точилін ; НАН України. Інститут економічного прогнозування. – К., 2001. – 398 с.
26. Елеваторні потужності України вимагають модернізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rivnist.in.ua/news/2014/08/22/6068>.
27. Павленко О. Як відновити річкову логістику / О. Павленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/uk/pressroom?nid=16907>.
28. Крюківський завод в січні 2015 р. зменшив випуск вантажних вагонів на 83% – до 8 одиниць [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/news/kyukovskiy-zavod-v-yanvare-2015-g-umenshil-vypusk-gruzovyh-13022015210500>.
29. Кількість бірж // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
30. Головачова О.С. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури аграрного ринку України / О.С. Головачова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 5. – С. 178–183.
31. Власова І. Особливості фінансування інноваційної сфери в розвинених країнах світу / І. Власова // Вісник КНТЕУ. – 2009. – № 1. – С. 36–46.

УДК 339.9.012

Мусієць Т.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних фінансів
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

Оглобля Я.О.

*аспірант кафедри міжнародних фінансів
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

РЕГУЛЯТИВНІ ІНІЦІАТИВИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Досліджено роль та вплив транснаціональних банків країн ЄС у світі та посилення їхнього регулювання в умовах глобальної фінансової нестабільності. Узагальнено основні тенденції та концептуальні зрушення у регулюванні діяльності ТНБ у країнах ЄС та наголошується на необхідності подальших розробок у цій сфері з огляду на нарощення кризових явищ та дисбалансів на сучасному етапі розвитку світової економіки.

Ключові слова: транснаціональний банк, регулювання банку, фінансово-економічна криза, банківський сектор ЄС.

Мусиєц Т.В., Оглобля Я.О. РЕГУЛЯТИВНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В БАНКОВСКОЙ СФЕРЕ

Исследованы роль и влияние транснациональных банков стран ЕС в мире и усиление их регулирования в условиях глобальной финансовой нестабильности. Обобщены основные тенденции и концептуальные сдвиги в регулировании деятельности ТНБ в странах ЕС. Подчеркивается необходимость дальнейших разработок в этой сфере с учетом наращивания кризисных явлений и дисбалансов на текущем этапе развития мировой экономики.

Ключевые слова: транснациональный банк, регулирование банка, финансово-экономический кризис, банковский сектор ЕС.

Musiyets T.V., Ogloblia Y.O. REGULATIVE INITIATIVES OF THE COUNTRIES OF THE EU IN BANKING SPHERE

The article is devoted to the research of the role and influence of the transnational banks of the countries of the EU in the world and enhancement of their regulation under global financial instability. In addition, the authors examined key tendencies and conceptual shifts in the TNBs regulation in the countries of the EU. The necessity of further researches in this sphere taking into consideration the accumulation of crisis phenomena on the modern stage of development is stressed in the article.

Keywords: transnational bank, banking regulation, financial-economic crisis, banking sector of the EU.